

НЕБЕЗПЕЧНІ ЧИННИКИ Й ПРИЧИНИ ПОЖЕЖ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Ванжа В. Є., студентка (гр. УС-61, ФММ КПІ ім. Ігоря Сікорського)

Анотація. У статті досліджено основні причини пожеж на підприємствах харчової промисловості.

Abstract. The article investigates the main causes of fires in the food industry.

Ключові слова: легкозаймисті речовини, пожежі, пожежна безпека, харчова промисловість.

Keywords: flammable substances, fires, fire safety, food industry.

Вступ. Харчова промисловість є однією з найважливіших і значущих галузей України. Останніми можна спостерігати коливання цін в нафтовій та металургійній галузях, а виробники продуктів харчування стабільно нарощують свої обороти. Незважаючи на широке здійснення заходів пожежної профілактики, число загорянь, пожеж і вибухів на харчових підприємствах залишається порівняно великим.

До небезпечних факторів, спричинених пожежею, відносяться відкритий вогонь, іскри, підвищення температури повітря, промениста теплота, виділення токсичних продуктів горіння й диму, зниження концентрації кисню в повітрі, зменшення видимості внаслідок задимлення, обвалення та пошкодження будівель, споруд й обладнання, а також виникнення вибухів.

Пожежонебезпечними місцями й роботами вважаються такі, де є або можуть з'явитися горючі гази, пари; наявні самозаймисті та легкозаймисті рідини або тверді матеріали, які за відповідних умов (високої температури, відкритого вогню) можуть спричинити виникнення пожежі.

Сучасний розвиток суспільства характеризується зростаючим науково-технічним потенціалом. Освоюються нові технології й методи виробництва продукції, які значною мірою впливають на структуру та шляхи розвитку і діяльності підприємств харчової промисловості. В свою чергу, це вимагає постійного та ретельного контролю дотримання стану та вимог пожежної безпеки на підприємствах галузі.

Актуальність теми. Великий потенціал розвитку виробництв країни не дозволяє досягти абсолютної безпеки й повністю уникнути аварійно-небезпечних ситуацій, оскільки, навіть при нормальному протіканні технологічного процесу, можливе виділення пожежо- і вибухонебезпечних речовин в повітря робочої зони у небезпечних концентраціях, також можливе самозаймання, наприклад, в олійно-жировій, хлібопекарській, кондитерській, пивоварній, лікеро-горілчаній галузі. Саме тому моніторинг, дослідження й вдосконалення пожежної безпеки на підприємствах харчової промисловості наразі є актуальним.

Предметом дослідження є причини виникнення пожеж на підприємствах харчової промисловості.

Основні результати дослідження. Незважаючи на різноманіття технологічних процесів, харчова промисловість в цілому має ряд загальних особливостей, що характеризують пожежну небезпеку об'єктів цієї галузі народного господарства. Розглянемо ці особливості.

На об'єктах харчової промисловості використовуються та переробляються горючі й вибухонебезпечні речовини різних агрегатних станів. Деякі підприємства харчової промисловості, такі, як спиртові, лікєро-горілчані, парфумерні, олійно-жирові, використовують й виробляють вогнєнебезпечні речовини: спирт, ефір, органічні кислоти, жири, масла, бензин, есенції, водяний газ, водень тощо [2].

Окремі виробництва пов'язані з горючим вибухонебезпечним пилом: борошняний, цукровий, тютюновий, чайний, крохмальний тощо.

Для хлібопекарських, кондитерських, макаронних, бродильних і цукрових підприємств характерним є численні пожежо- і вибухонебезпечні місця робіт, що розташовані по всьому технологічному процесу: від складів вихідних продуктів до складів готової продукції. Це обумовлено тим, що переважна кількість вихідної сировини, речовин і матеріалів, використовуваних в виробництві, напівфабрикатів готової продукції є твердими або рідкими горючими матеріалами, значна частина яких може бути навіть вибухонебезпечною. На бродильних виробництвах можуть утворюватися вибухонебезпечні концентрації парів спирту з повітрям. На багатьох підприємствах галузі застосовуються й вибухонебезпечні гази (аміак, ацетилен, пропан тощо).

Фізико-хімічними властивостями речовин, особливостями технології поряд з іншими факторами, як відомо, визначається пожежна небезпека виробництва. Більшість харчових підприємств оснащені холодильними установками, які є необхідними за умовами технології й гарантують збереженість якості харчових продуктів [2].

В якості холодоагенту найчастіше застосовується аміак – вибухонебезпечний, токсичний газ. Таким чином, на більшості харчових підприємств значну пожежну небезпеку становлять приміщення аміачних компресорних і холодильних камер з безпосереднім охолодженням.

Крім горючого середовища, для виникнення пожежі та вибуху необхідне джерело або ініціатор запалювання з достатньою енергією для її займання. Такими джерелами на харчових підприємствах виступають: відкритий вогонь, технологічне обладнання (топки), а також непогашені недопалки та сірники; надмірне нагрівання джерел електричного струму, іскри та дуги короткого замикання; розряди статичної та атмосферної електрики; перегрів підшипників через відсутність або неправильне застосування мастильного матеріалу, їх несправності, зносу або забруднення; іскри механічного походження, що виникають при зіткненні металевих частин обладнання (вентилятори, норії тощо), потраплянні металевих предметів в дробарки й інше технологічне обладнання, а також при падінні інструменту на металеву поверхню обладнання або бетонну підлогу; самозаймання при зберіганні вихідного продукту,

недбалому поводженні з рослинними оліями, промасленими обтиральними матеріалами, кисневими балонами.

На об'єктах харчової промисловості виробляється й застосовується величезна кількість горючої тари: дерев'яні, фанерні й картонні ящики; тканинні й паперові мішки; паперові пакети, етикетки; тара з поліетилену, целофану і т. п. Зазвичай для зберігання та обслуговування запасів такої тари відводяться значні складські й виробничі площі, а наявність горючонебезпечної тари посилює пожежну небезпеку підприємства.

Складські будівлі й споруди, в яких зберігаються зерно, борошно, крупа, овочі, фрукти, тютюн тощо піддаються дезінфекції з метою боротьби зі шкідниками. При використанні для дезінсекції сірковуглецю, сірки створюється загроза виникнення пожеж і вибухів.

У харчовій промисловості для нагріву, сушки, обсмажування, варіння, випічки застосовуються нагрівальні вогневі установки, що працюють на твердому, рідкому і газоподібному паливі. В даний час для цих цілей все ширше застосовують електричні джерела теплової обробки [4].

Експлуатація вогнедіючих установок при порушенні технологічних параметрів і протипожежних вимог може призвести до виникнення пожеж. Багато харчових підприємств працюють сезонно (цукрові, чайні, картопляно-крохмальні, консервні [2]). Після переробки сировини їх зупиняють на кілька місяців на ремонт. У цей період виникають специфічні пожежонебезпечні умови – розкриваються технологічні отвори, виконуються вогневі роботи, очищаються ємності й апарати від горючих продуктів, загромождаються проїзди й проходи. Зупиняються на ремонт парокотельні, що виключає можливість застосування гасіння паром.

Цукрові, спиртові, крохмальні комбінати, хлібні заводи та інші підприємства мають потужні парокотельні й електростанції. Тому на території підприємств розміщуються склади вугілля, мазуту, дизельного палива, а при роботі на газу – газорозподільні пункти та газові мережі [3].

Дуже широке застосування отримали технологічні апарати, що працюють під тиском, в харчовій промисловості. Виділяється наступний спектр застосування:

- молочне виробництво та переробні підприємства;
- бойні й заготівельні підприємства;
- консервне виробництво;
- підприємства по переробці риби;
- заводи по виробництву цукру;
- виробництво рослинної олії;
- підприємства по розливу винно-горілчаних виробів, виробництво пива;
- птахофабрики;
- підприємства з переробки м'яса;
- пекарні;
- холодильні установки;
- заготівельні підприємства;

- спеціальний автотранспорт.

Отже, основні причини пожеж в харчовій промисловості можна розділити на дисциплінарні, технологічні, обумовлені електрикою, відсутністю, або несвоєчасністю контролю.

До дисциплінарних причин пожеж відносяться порушення вимог проектування промислових і допоміжних будівель та споруд, планування приміщень, вибору будівельних матеріалів і конструкцій, розташування технологічного обладнання та комунікацій; відхилення від правил експлуатації й ремонту від обладнання до електричних мереж, порушення посадових інструкцій в частині пожежної безпеки; порушення правил безпеки при веденні робіт з вогнем; необережне поводження з джерелами відкритого вогню, паління в цехах і в складських приміщеннях; халатне поводження з легкозаймистими рідинами; неправильне зберігання промаслених обтиральних матеріалів, бавовняного спецодягу; порушення правил і термінів прибирання осілого горючого пилу [4].

До технологічних причин пожеж відноситься робота на несправному технологічному обладнанні або з порушенням режимів технологічних процесів, особливо при випічці, обсмажуванні, сушінні та інших способах обробки; застосування горючих речовин, що не відповідають технічним характеристикам технологічних печей, порушення режиму їх розпалювання, експлуатації та зупинки; неправильне заповнення легкозаймистими рідинами і горючими газами ємностей та комунікацій (без попереднього наповнення інертними газами); застосування мастильних матеріалів, якість яких не відповідає діючим стандартам, зокрема, в компресорах; застосування інструменту, при ударах якого виникають іскри. Підсумовуючи дослідження небезпечних чинників, що призводять до виникнення пожежі на об'єктах харчової промисловості, стає зрозумілим порівняно велике число пожеж [1]. Сформулювати основні причини пожеж можна таким чином.

Теплові прояви електричного струму. Така ситуація стає можливою при експлуатації електромереж і обладнання, що не відповідає типу та класу приміщень, або порушення правил експлуатації мереж й електроустаткування. З експлуатацією електроустановок пов'язані такі небезпечні явища, як коротке замикання, перевантаження, іскріння дуги, сильні нагріви в місцях великих перехідних опорів тощо, виникнення яких призводить не тільки до виходу з ладу самої електроустановки, а й, за умови наявності в приміщенні вибухо та пожежонебезпечних матеріалів і речовин, може призвести до пожежі (вибуху).

Розряди статичної електрики. Багато технологічних процесів харчових виробництв супроводжуються появою зарядів статичної електрики. Особливу небезпеку становлять виробничі процеси, що пов'язані з дробленням, подрібненням і транспортуванням органічного пилу та обігом небезпечної рідини. До таких процесів відносяться розмелювання зерна і рух товарів на млинах, сушка та транспортування цукру, крохмалю; рух легкозаймистих і горючих рідин по трубопроводах і при наповненні ними резервуарів на маслозаводах, спиртозаводах й інших виробництвах.

Іскри механічного походження. Особливо небезпечною на предмет іскроутворення є система відсмоктування горючого пилю. Іскри можуть утворитися при ударах лопатей ротора об корпус вентилятора, ковшів об труби при слабкому натягу стрічки, сталевих інструментів тощо.

Нагрівання підшипників. Нагрів може статися внаслідок перевантаження, зносу, несправності, потрапляння піску, пилю, продукту загоряння залишків мастила в підшипниках, а також горючого пилю, що осів на їх поверхню.

Паління. Кинутий незагашений недопалок, або сірник можуть послужити причиною виникнення пожежі. Температура вогнища горіння тютюну становить 600-700 °С, тобто цього достатньо, щоб запалити більшість горючих речовин.

Грозові розряди. Пожежі й вибухи можуть виникнути в результаті прямих ударів блискавки або внаслідок дії електростатичної та електромагнітної індукції.

Висновки. Аналіз причин пожеж в харчовій промисловості за останні 10 років показує, що найбільше число відбувається з наступних причин:

- від необережного поводження з вогнем;
- порушення правил улаштування та експлуатації електрообладнання;
- неправильне влаштування та експлуатація печей;
- порушення технологій виробництв;
- недотримання правил безпеки при виконанні зварювальних робіт;
- від розрядів статичної електрики.

Пожежі, що виникають, можуть швидко розвиватися до великих розмірів, зважаючи на наявність великої кількості горючих матеріалів і конструкцій, відсутність достатніх сил і засобів пожежогасіння на об'єкті й пізні прибуття пожежної допомоги з огляду на велику відстань від об'єкта до найближчих пожежних команд і можливого бездоріжжя. З огляду на важливість і підвищену пожежну небезпеку об'єктів харчової промисловості, охороні їх від пожеж повинна приділятися значна увага.

Науковий керівник: Качинська Н. Ф., ст. вик. (каф. ОППЦБ КПІ ім. Ігоря Сікорського)

Література

1. ДСТУ Б В.1.1-36:2016 «Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою» введений в дію з 01.01.2017р.

2. Березуцький, В.В. Безпека життєдіяльності: навчальний посібник. Харків.: Факт, 2005. 384 с.

3. Лисюк В.М., Фесенко О.О. Основи охорони праці: конспект лекцій. Одеська національна академія харчових технологій, 2016. 105 с.

4. Фесенко О.О., Лисюк В.М., Сахарова З.М., Неменуца С.М. Пожежна безпека на підприємствах харчової галузі. Одеса: «Освіта України[[», 2017. 168 с.